

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 10, Issue 3, September 2022, p. 23-37

Received	Reviewed	Published	Doi Number
03.07.2022	06.08.2022	30.09.2022	10.29228/ijlet.63430

**A STYLISH LOOK AT SOME OF ASAF HÂLET CELEBI'S POEMS WHICH
INCLUDES ISLAMIC MYSTISM AND ITS MYSTERIES**

Batuhan ŞUORUÇ¹

ABSTRACT

Style is the most distinctive feature that allows us to distinguish an author's work from other writers. One of the many elements that reveal the style is the inner world of the poet. The words, concepts and terms he prefers to use, using the connotation power of words, conveying the lives of those who determine his inner world or spiritual perspective to life, referring to them and expressing this in a language unique to him can be considered as the style of the poet.

Asaf Hâlet Çelebi is one of the poets who made literary productions with pure poetry understanding in Turkish literature. When we look at the poems of the poet, it is seen that he gives wide place to Islamic mystics and mystical terminology. The poet has developed new uses of his own by expanding the possibilities of the poetic language as much as possible, and has succeeded in increasing the qualities of the images that come to life in the mind of the reader by using the meanings he attributes to the words in a multidimensional way.

In this study, we tried to determine and show how Islamic mysticism appeared in some of Çelebi's poems.

Key Words: Asaf Hâlet Çelebi, poem, style, mysticism.

**ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN İSLAM MİSTİSİZMİNE VE MİSTİKLERİNE YER
VERDİĞİ BAZI ŞİİRLERİNE ÜSLUP AÇISINDAN BİR BAKIŞ**

ÖZET

Üslup; bir yazarın, eserine bakıldığında onu diğer yazarlardan ayırmamızı sağlayan en belirgin özelliktir. Üslubu ortaya çıkaran birçok unsurdan biri şairin iç dünyasıdır. Kullanmayı tercih ettiği kelimeler, kavramlar ve terimler, kelimelerin çağrışım gücünden yararlanma yoluna gitmesi, kendi iç dünyasını yahut manevi olarak hayata bakış açısını belirleyen kişilerin hayatlarını şiirine taşımaları, onlara telmihte bulunması ve bunları kendisine özgü bir dille ifade etmesi şairin üslubu olarak değerlendirilebilir.

Türk edebiyatında saf şiir anlayışıyla edebî üretimler gerçekleştirmiş şairlerden biri Asaf Hâlet Çelebi'dir. Şairin, şiirlerine bakıldığında İslam mistiklerine ve tasavvufi terminolojiye geniş ölçüde yer verdiği görülür. Çelebi, şiir dilinin imkânlarını olabildiğince genişleterek kendisine ait yeni kullanımlar geliştirmiş, kelimelere yüklediği anlamları çok boyutlu bir şekilde kullanarak okurun zihninde canlanan imgelerin niteliklerini artırmayı başarmıştır.

Bu çalışmamızda İslam mistisizminin Çelebi'nin bazı şiirlerinde nasıl bir üslupla belirdiğini tespit etmeye ve göstermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Asaf Hâlet Çelebi, şiir, üslup, mistisizm.

¹ Doktora Öğrencisi, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, batuhanleyla36@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9823-2453.

Giriş

Bir metni diğer metinlerden ayırt etmemize yarayan unsura üslup denmektedir. Metni kaleme alan kişinin; dilin kurallarını hangi şekilde kullandığı, tercih ettiği kelimeler, kurduğu cümlelerde hangi sözcük türlerine yer verdiği, kullanmış olduğu kavramlar ve terimler gibi birçok unsur yazarın üslubuna ilişkin okura bir ipucu vermektedir.

Üslubu belirleyen birçok etmen söz konusudur. Bir metni kaleme alan kişinin; ideolojisi, özgeçmiş, hayat felsefesi, inancı, benimsediği edebî akım, yaşadığı toplumda deneyimlediği olaylar, ruh hâli gibi birçok unsur da yazarın üslubuna yön vermektedir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının kendine has üslubuyla bilinen şairlerinden biri şüphesiz Asaf Hâlet Çelebi'dir. Şairin yaşadığı dönemde ve sonrasında kendisini edebiyat dünyasındaki diğer isimlerden başka bir yerde görmemizi sağlayan şey de onun bu özgün üslubudur.

Çelebi'nin şiir dilini kurarken beslenmiş olduğu kaynaklar üslubunu belirleyen başlıca etken olarak karşımıza çıkar. Bu kaynaklardan biri genel olarak İslam mistisizmi diyebileceğimiz tasavvufur. İslam tasavvufuna dair geniş bilgisi, çocukluk yıllarından itibaren edindiği veya deneyimlediği birtakım tecrübeler onun şiir diline de yansımıştır. Şair, şiirlerinde çoğu zaman kendisiyle özdeşleştirdiğini gördüğümüz birçok İslam mutasavvıfına telmihte bulunmuş, onların hayat hikâyelerine değinmiş, yaşadıkları manevi tecrübeleri şiir dilinin imkânlarıyla ve özgün bir üslupla yeniden dile getirmiş, tasavvuf istilâhındaki birçok kavrama şiirlerinde yer vermiştir. Bütün bunları okurun muhayyilesine, şiirlerindeki kelimelere yüklediği özgün anlamlarla taşıdığını söylemek yanlış olmaz. Böylelikle gerek döneminde gerekse kendisinden sonraki dönemler içinde şairi diğer sanatçılardan ayırt etmemizi sağlayan farklı bir üslup ortaya çıkmıştır.

Üslup Nedir?

Arapça bir sözcük olan *üslup*, İngilizce'de *style*, eski Fransızca'da, *style* ve *stile* Almanca'da ise *stil* şeklinde karşılık bulmaktadır.² Birçok yazılı metin oluşturulurken dilin kullanılış biçimiyle ortaya çıkan üslup sözcüğünü karşılamak için *tarz-ı beyân* ifadesi³ gibi birçok terim⁴ kullanılmıştır. Bir metnin üslubuna; yazar kişi, yazıldığı çağ, ait olduğu tür gibi birçok unsur etki etmektedir. Zaman içinde üslup, metinlerin yazılış, okunuş, dinleniş yönlerini de belirlemiş ve metinlerin oluşumu noktasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Bu sebeple edebî eserlerin oluşumu, tasnif edilişi ve isimlendirilişinde rol üstlenen faktörlerden biri de üsluptur.⁵

Bir edebî eser oluşturulurken sanatçının dili nasıl algıladığı ve kullandığı, dünya görüşünün diline nasıl yansıdığı, içinde bulunduğu ruh hâli, kullandığı kelime, kavram ve terimler, düşünce metodu,⁶

² Celalettin Divlekçi, "Tarihsel Süreç İçerisinde Üslûba İlişkin Tanım Çabaları ve Bir Tanım Denemesi", (I), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLVIII, S. II, 2007, s. 118.

³ Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, s. 518.

⁴ Nurullah Çetin, üslup kelimesini karşılamak için kullanılan terimlerden bazılarını şu şekilde sıralar: " 'biçem', 'şive', 'tavr-ı ifade', 'mişvâr-ı mahsus-ı beyân', 'anlatıbilim', 'anlatım özgeçmiş', 'özanlatı', 'eda', 'tarz-ı mahsus', 'tarz', 'deyiş', 'anlatım tutumu', 'öz anlatı', 'stil', "söylem" " Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, 17. bs., Ankara 2021, s. 273.

⁵ Selçuk Çıkla, *Kurmacanın Peşinde Hikâye ve Roman Yazıları*, Çolpan Kitap, Ankara 2019, s. 43.

⁶ İtalo Calvino, *Amerika Dersleri Gelecek Binyıl İçin Altı Öneri*, çev. Kemal Atakay, Yapı Kredi Yayınları, 5. bs., İstanbul 2021, s. 55.

inancı, ideolojisi, ait olduğu edebî akımın kurguladığı metne nasıl sirayet ettiği gibi birçok unsur metnin üslubunu belirlemektedir.

Sanatçının kurguladığı metnin kendisine ait olduğunu okura ilk bakışta hissettirdiği duyguya da üslup dememiz mümkündür. Bu sebeptendir ki üslup, âdeta bir parmak izi gibi⁷ dilin kullanılış biçimiyle değişmekte ve yazarına has bir hâle gelmektedir. Yazarın on binlerce hatta yüzbinlerce yazardan ayrıldığı nokta onun eserindeki üslubu sayesinde ortaya çıkmaktadır.

Üslup Bilimi ve Üslup İnceleme Yöntemleri

Üslup biliminin, edebî eserlerin hangi yönüyle ilgilendiği, amacının ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığına ilişkin Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü* isimli eserinde şu bilgileri vermektedir:

“Üslup bilimi, edebî eserlerin, başka yönlerinden çok üsluplarını inceleyen, üsluba odaklanan bir eleştiri tipidir. Bu eleştirinin temel amacı, standart eleştirilerde zaman zaman görülen ‘subjektif’ ve ‘izlenimci’ değerlendirmeler yapmayı bir yana bırakarak edebî metinlerin üslubunun ‘obtektif’ ve ‘bilimsel’ tahlilini yapmaktır. Üslup bilimi, Batı eleştiri dünyasında Ferdinan De Saussure’ün ortaya attığı dil bilimindeki gelişmeler sonucunda 1950’li yıllarda ayrı bir inceleme dalı halinde ortaya çıkar. Bununla birlikte bazı teorisyenler üslup bilimini yine de dil biliminin bir alt dalı olarak görürler.”⁸

Huyugüzel’in bu tespitlerinden de anlaşıldığı üzere üslup biliminin esas amacı edebî eserlere tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşmak ve onları daha nitelikli bir değerlendirmeye tabi tutmaktır. Ele alınan eserlerin belirli metotlar çerçevesinde incelenmesi ortaya daha güvenilir bir değerlendirme ölçeği sunmuş olacaktır. Bir eserin kişilerin salt öznel değerlendirmeleri yoluyla incelenmesi başta objektif bir bakış açısının kaybedilmesi olmak üzere birçok şüpheyi de beraberinde getirecektir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda bu kaygıların giderilmesi için bazı tedbirlerin alınmasının gerektiği açıktır. Bir edebî eser incelenirken dikkat edilmesi gereken hususları ve incelemeyi yürüten kişilerin hangi konularda donanım sahibi olması gerektiğini Mehmet Önal şu sözlerle açıklamaktadır:

“Gerek klâsik edebiyatımızın ve gerekse Yeni Türk Edebiyatı’nın örnekleri göstermektedir ki, üslup çalışmasında şu hususlar önem kazanmaktadır: Kelime seçimi; kelimelerin harfleri ve sesleri; kelimelerin sıralanması; kelime türleri; kelimelere yüklenen özel anlamlar; kelimelerin bağlamı; anlatım teknikleri, anlatım tutumu, takdim özellikleri; çağrışım ve imaj teknikleri; kullanılan ifade türleri ve ifade yolları; gramer özellikleri; cümle kuruluşları; kök, ek gibi yapılar; konunun ele alınış biçimi; tema; oluşun bakış açıları; etkilenilen kültür ve medeniyet dairesi; etkilenilen edebiyat akımları; kabul edilen edebî kuramlar; sanatçının çevresi; sanatçının mizacı, birikimi, dünya görüşü, ilgi merkezleri; edebî türler, nazım şekilleri ve nazım türleri, edebî sanatlar; vezin, kafiye redif, aliterasyon, asonans gibi müzikâl ve ritmik tercihler; istatistik ölçümler ve değerlendirmeler; edebî eseri amaç, mahiyet ve fonksiyon açılarından inceleyen değerlendirme kriterleri; eserin,

⁷ Rasim Özdenören, *Edebiyat ve Hayat*, İz Yayıncılık, 3. bs., İstanbul 2018, s. 51.

⁸ Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, s. 520.

edebiyat tarihi içinde değerlendirilmesi... vb. ölçütler, veriyi belli bir disiplinde inceleyen metot arayışlarına götürür.”⁹

Üslup bilimi araştırmaları oluşumcu (tekevvüni) ve tasvirî olmak üzere iki başlık altında değerlendirilir.¹⁰ Oluşumcu (tekevvüni) üslup incelemesinde, bir edebî eseri üreten yazarın tercih ettiği, benimsediği ve yazara ait olan ana özellikler incelenir.¹¹ Böylelikle üretilen eser, yazarından bağımsız bir şekilde değil aksine yazarın içinde bulunmuş olduğu toplum, psikoloji, inanç, yetişme tarzı, hayata bakış açısı, ideolojisi başta olmak üzere birçok etkene bağlı kabul edilir ve bu çerçevede incelemeye tabi tutulur.

Tasvirî üslup incelemesi ise Ahmet Çoban’a göre “... harften cümleye, cümleden kompozisyona, sestene söze, sözden mânâya kadar genişleyen bir alanı ilgilendirir.”¹² Tasvirî üslup incelemesinin çalışma sahasının ve ele aldığı konuların neler olduğunu ise Şerif Aktaş şu şekilde değerlendirir:

“Tasvirî üslup incelemesi, bir kavramı, bir fikri, bir duyguyu, veya bir hâli ifadeyle vazifeli dil unsurlarının sahip olduğu değerleri incelemektedir. Yani metnin veya ifadenin anlamını şekillendiren duygusal, estetik, öğretici değerlerin araştırılması ve gözler önüne serilmesinden ibarettir.”¹³

Görüldüğü gibi bütün bu inceleme türlerinin en büyük amacı ele alınan metne nesnel bir gözle bakmak ve ortaya her türlü öznel yorumdan uzak bir değerlendirme koymaktır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde İslam Mistisizminin Üsluba Etkisi

Bir sanat eseri oluşturulurken göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri onu üreten sanatçının iç dünyasını besleyen unsurlardır. Sanatçı çoğu zaman, eserini manevi olarak beslenmiş olduğu bu unsurlardan yola çıkarak oluşturur. “Şiiri kendine dert edinmiş bir şair”¹⁴ olan Asaf Hâlet Çelebi'nin edebî hayatına bakıldığında da sanatçının iç dünyasının üretmiş olduğu eserlere nasıl yansıdığını görmemiz mümkündür. Saf şiir anlayışıyla Cumhuriyet döneminde eserler kaleme alan şair, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olarak edebiyat tarihimizdeki özgün yerini almıştır. Çelebi'yi pek çok çağdaşından ayıran özelliklerinden biri, ele aldığı mistik konuları kendisine has bir üslupla şiirine taşımasıdır.

Çelebi'nin şiirlerine bakıldığında, mistisizmin oldukça geniş bir yelpazede ele alındığı ve şiirlerinde işlenen konuların büyük bir bölümünün mistisizme ayrıldığı görülür. Bu bağlamda Seyhan Erözçelik, Asaf Hâlet'in şiirleri hakkında şu değerlendirmede bulunur: “Asaf Hâlet Çelebi, şiir düğümünü dört

⁹ Mehmet Önal, “Edebî Dil ve Üslup”, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 36, Erzurum 2008, s. 41.

¹⁰ Mustafa Karabulut, “Edebî Metinlerde Dil ve Üslup İncelemeleri ve Edip Cansever'in Dil ve Üslubunda Psikolojik Unsurlar”, *VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara 24-28 Eylül 2012, s. 1614.

¹¹ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, 5. bs., Ankara 2007, s. 123.

¹² Ahmet Çoban, *Edebiyatta Üslup Üzerine (Sözün Tadını Dilde Duymak)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, s. 106-107.

¹³ Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, s. 68.

¹⁴ Selçuk Çıkla, *Türk Edebiyatında Manzum Poetikalar 1860-1960*, Akçağ Yayınları, 2. bs., Ankara 2015, s. 482.

ırmakla -ırmak kelimesini *kaynak*'a tercih ediyorum- örmüş: Uzakdoğu gizemciliği, tasavvuf, kutsal kitaplar ve çocukluğundan miras kalan sisli dünyanın kalıntıları.”¹⁵

Mustafa Miyasoğlu da Erözçelik'le hemen aynı görüştedir. Çelebi'nin kendisine has bir üslupla şiirine taşımış olduğu mistisizmin onun şiirinin ana dinamiklerini oluşturduğunu ifade eder.¹⁶

Çelebi'nin şiirlerinde merkeze almış olduğu mistisizm anlayışı gerek kendisinden önceki gerekse çağdaşı şairlerde ele alınan tasavvuf merkezli mistik anlayışla bir silsile hâlinde devam etmemektedir. Çelebi'nin geleneksel şiir diliyle kendi şiir dili arasında bu anlayışla herhangi bir irtibat kurmaması onu “son derece özgün kılan” hususlardan biridir.¹⁷

Çelebi şiir poetikasını açıkladığı altı bölümlük “Benim Gözümle Şiir Davası” başlıklı yazılarının sonuncusunda, şiirlerindeki mistisizm temayülünü şu sözlerle ortaya koyar: “Evet, şimdiye kadar hakkımda yapılan birçok tenkitlere ve itirazlara rağmen, hiç korkmadan ve çekinmeden şiirlerimde mistisizmin büyük rol aldığını itiraf ediyorum. Bunların birçokları Nirvâna'ya davet, yahud Nirvâna'ya nasıl erilebileceğinin hikâyesidir.”¹⁸

Çelebi'nin, şiirlerinde sıklıkla dile getirmiş olduğu bu mistik unsurlar onun kendine has üslubuyla Türk şiirinde önemli bir etki sahası oluşturmasına yol açmıştır. Sanatçının iç dünyasında yaşadıklarını ifade etmek için şiirlerinde kullanmayı tercih ettiği birçok mistik isim, inanç veya felsefe, kullanmayı tercih ettiği kelimelerin çağrışım gücünden yararlanma, kelimelerin yazılışını kendisine özgü bir ifade şekliyle değiştirme, kullandığı kavramlar şiirlerindeki üslubu da belirlemiştir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin İslam Mistisizmine Yer Verdiği Bazı Şiirlerine Üslup Açısından Bir Bakış

Genel hatlarıyla İslam mistisizmi olarak tanımlayabileceğimiz tasavvuf, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde çok yönlü bir şekilde karşımıza çıkar. Çelebi'nin şiir dünyasında Müslüman mutasavvıfların isimleri, mistik anlayışları, yaşamış oldukları manevî tecrübelerle yönelik anlatılar, tasavvufî birtakım kavramlara telmihte bulunularak oldukça sık bir biçimde ele alınır.

Şair, mutasavvıf Cüneyd-i Bağdâdî'yi ele aldığı “Cüneyd” başlıklı şiirinde Müslüman bir mistiğin yaşamış olduğu içsel tecrübeyi şu özgün üslupla şiirine taşır:

bakanlar bana
gövdemi görürler

ben başka yerdeyim

gömenler beni
gövdemi gömerler

ben başka yerdeyim

¹⁵ Seyhan Erözçelik, “Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması”, *Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Şiirleri*, haz. Selahattin Özpalabıyıklar, 3. bs., İstanbul 2018, s. 131.

¹⁶ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 34.

¹⁷ Mehmet Alparslan Akıncı, “Türk Şiirinde İlk Mistik-Asaf Hâlet Çelebi”, *Mavi Atlas*, 7(1)/2019, s. 300.

¹⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, haz. Hakan Sazyek, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 269.

aç cübbeni cüneyd

ne görüyorsun

görünmiyeni

cüneyd nerede

cüneyd ne oldu

sana bana olan

ona da oldu

kendi cübbesi altında

cüneyd yok oldu¹⁹

Şiirin hemen başında Arapça; “Cübbemin içinde Allah’tan başkası yoktur.” anlamına gelen ve Cüneyd-î Bağdâdî’ye ithaf edilen “Leyse fî cübbetî sivallah”²⁰ cümlesi yer almaktadır. Bazı mutasavvıflar edinmiş oldukları içsel tecrübelerden hareketle fenâfillah makamına eriştiklerini ve Allah’ın varlığında kendi varlıklarını yok ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Nurullah Çetin, bu konuya ilişkin şu değerlendirmede bulunur:

“İslam mistisizmi fenâfillah; yani mutasavvıfın kendini Allah’ta yok etmesi, kendi iradesini Allah’ın iradesinde eritmesidir. Mutasavvıf, ruhen, kalben yücelmek için kendi varlığını mutlak üstün varlık olarak tanıdığı Allah’ta yok etmeye çalışır.”²¹

Şiirde iki farklı anlatıcının olması dikkat çekicidir. Şair ilkin Cüneyd’in ağızından yaşadığı fenâfillah tecrübesini aktarır. İkinci olarak ise Cüneyd’e deneyimlediği bu tecrübeyi soran bir anlatıcı olarak kendisini konumlandırır.

Şair, Cüneyd-i Bağdâdî ile aynı duygu durumuna gark olmuş bir diğer mutasavvıf Hallâc-ı Mansûr’u ve onun fenâfillah düşüncesini ise “Mansur” şiirinde konu edinir.

renkler güneşten çıktılar

renkler güneşe girdiler

renkler güneşsiz öldüler

ne renk gerek bana

ne renksizlik

güneşler bir yerden çıktılar

güneşler bir yere girdiler

güneşler onsuz öldüler

ne aydınlık gerek bana

ne karanlık

¹⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, Everest Yayınları, 3. bs., İstanbul 2018, s. 11-12.

²⁰ Seyhan Erözçelik, “Son Vezir Asaf’ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması”, s. 136.

²¹ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, 15. bs., Ankara 2019, s. 35.

şekiller bir yerden geldiler
 şekiller bir yere gittiler
 şekiller görünmez oldular

büyük köse vur
 bütün sesler bir seste boğuldu
 mansûr

mansûuur²²

Çelebi'nin bu şiiri dört bölüm şeklinde ele alınabilir. Birinci bölümde şair kendisine özgü bir üslupla insanları renklere, yaratıcıyı ise güneşe benzetir. İkinci bölümde insanları güneşlere benzetir ve yaratıcıdan çıktıklarını ve yine ona girdiklerini ifade eder. Üçüncü bölümde insanları şekillere benzetir ve nereden gelip nereye gittiklerini şiirine taşır. Dördüncü bölümde ise Ene'l Hak (Ben Hakk'ım) diyerek fenâfillah makamına eriştiğini dillendiren Hallâc-ı Mansûr'a telmihte bulunur ve ona seslenir. Öte yandan Çelebi, Hallâc-ı Mansûr'un *Tavasın* isimli eserinde geçen ve Hakk'ta fenâ bulmaya dair alegorik bir anlatıya da göndermede bulunur.²³

“Renk” ve “güneş” kelimelerinin sürekli tekrar etmesi şiirde bir ahenk sağlamak içindir. Eski edebiyatımızda tekrar olarak adlandırılan bu sanatı Çelebi, şiirde kendisine has bir üslup olarak kabul edebileceğimiz eski ediplerden başka bir anlamda kullanır ve bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade eder: “Tekrir’ edebiyatta çok kullanılan bir sanattı. Fakat eskiler bunu şiire hamle, hareket, dinamizm vermek için kullanırdı. Halbuki ben bilâkis durgunluk, tenbellik ve salıntı vermek için ihtiyar ediyorum.”²⁴

Dört bölüme ayırdığımız bu şiirin ilk üç bölümünde *Kur’ân-ı Kerîm*'de yer alan bir ayete telmihte bulunduğu görülür. “Onlar başlarına bir musibet geldiğinde, ‘Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz’ derler.”²⁵ Şiire bakıldığında açıkça görülüyor ki Çelebi bu ayeti, fenâfillah makamına erişme anlamında algılıyor ve şiirine bu anlamı göz önünde bulundurarak taşıyor. “ne renk gerek bana / ne renksizlik... ne aydınlık gerek bana / ne karanlık” dizelerinde ise fenâfillah makamına erişmiş ve Hakk’a vasil olmuş bir sûfinin dilinden ulaştığı olduğu hiçlik makamını dile getirir. Bu makamdaki bir sûfinin yaşamış olduklarını Ethem Cebecioğlu *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri, Sözlüğü* isimli eserinde şu cümlelerle açıklar:

²² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 61.

²³ “Pervane ışığın çevresinde sabaha kadar uçar da bu hali en tatlı sözlerle anlatmak için şekillere döner. Sonra nazlanıp övünür de vuslatta kemale özenerek gururlanır. Kandilin ışığı, hakikatin ilmi; sıcaklığı, hakikatin hakikati. Alevin içine dalmaksa, hakikatin hakkı. Ve pervane doymadı ışıkla, hararetle; attı kendini alevlere. Şekiller hâlâ beklemede: Haber verecek diye bakış yoluyla pervane. Pervane uçtu, döndü, eritti kendini ve yok oldu ortarlardan. Resimsiz, cisimsiz, isimsiz, unvansız hale geldi. Artık ne için dönecekti şekillere! Vuslattan sonra hangi hal vardı ki döne?” Yaşar Nuri Öztürk, *Enel Hak İsyanı: Hallâc-ı Mansûr (Darağacında Miraç)*, C. II, Yeni Boyut Yayınları, 8. bs., İstanbul 2021, s. 204-205.

²⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 252.

²⁵ <https://kuran.diyaret.gov.tr>, (30.05.2022).

“Kulun zat ve sıfatının, Allah’ın zât ve sıfatında fâni olmasıdır. Dünya ilgilerini tam anlamıyla ortadan kaldırarak, Allah’a yönelmek demektir. Bu yönelişte istiğrak hâli meydana gelir. Sufi bu makama ulaşmak için her şeyi terk eder. Tıpkı bir ölünün dünyayı terk edişi gibi. İşte buna ‘Ölmeden önce ölmek.’ denir. Ölen kişi nasıl Allah’a rücu ederse bu makama gelen kişi de Allah’a vasil olmuş, O’na rücu etmiştir.”²⁶

“bütün sesler bir seste boğuldu / mansûr” dizelerinden de anlaşılacağı üzere Cenâb-ı Hak’ta fenâ bulan ve “Ben Hak’kım” sözünü söyleyen Mansûr değildir. Vahdet-i vücud inancına da atıfta bulunarak bütün seslerin içinde yok olup ‘boğuldu’ğu, ‘bir seste’, yani Cenâb-ı Hak’kım sesiyle bu sözün söylendiği işaret edilir. Bu manevî tecrübeyi yaşadığı aktarılan Hallâc-ı Mansûr’a, “mansûuur” diye seslenen şair bu ifadeyle şiirde bir estetik ahenk de oluşturmuştur. Gülşah Durmuş şairin son mısrasında yer verdiği bu özgün ifadeyi şu şekilde değerlendirir:

“Şiirde sese ve müzikaliteye değer veren Çelebi, şiirin başlığındaki ‘u’ harfini mısralara yansıyan derin çağrışımları hazırlayıcı tarzda ‘û’ biçiminde uzun olarak yazmıştır. Şiirin son mısrasında bu û’nun yanına iki u harfi daha ekleyerek şiirin müzikalitesini daha da güçlendirmiş ve şiirini âdeta Mansûr’a içten bir seslenişle sona erdirmiştir.”²⁷

Çelebi bir diğer İslam sūfisi Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’yi ve Mevlevilik’te uygulanan bir zikir şekli olarak Sema törenini “Sema-ı Mevlânâ” isimli şiirine taşır. Şairin, henüz çocuk olduğu bir yaşta bu gelenekle tanışmasının²⁸ ve yapmış olduğu çalışmalardan elde etmiş olduğu birikimin izlerini bu şiirde görmemiz mümkündür.

tennure giymiş ağaçlar
aşk niyâz eder
mevlânâ

içimdeki nigâr
başka bir nigârdır
içimdeki sema’a
nece yıldızlar akar
ben dönerim
gökler döner
benzimde güller açar

güneşli bahçelerde ağaçlar

halaka-ssemâvâti-vel’ard’h

²⁶ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayınları, 6. bs., Ankara 2014, s. 162.

²⁷ Gülşah Durmuş, “Asaf Hâlet Çelebi ve Necip Fazıl Kısakürek’in Mansûr Başlıklı Şiirleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, S. 17, Eylül 2015, s. 345.

²⁸ Beşir Ayvazoğlu Çelebi hakkında kaleme almış olduğu eserinde şair hakkında şu bilgilere yer verir: “Yedi yaşında sema etmeye başlayan Şair, tasavvufu, tarikat âdâbıyla, eski şiir ve musikiyle çok erken tanışmıştır.” Beşir Ayvazoğlu, *He’nin İki Gözü İki Çeşme Bir Asaf Hâlet Çelebi Biyografisi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014, s. 39.

yılanlar ney havalarını dinler
tennure giymiş ağaçlarda

çemen çocukları mahmur
câaan
seni çağırıyorlar

yolunu kaybeden güneşlere
bakıp gülümserim
ben uçarım
gökler uçar²⁹

Şair, bu şiirde kendisini fenâfillah makamına ulaşmak için gayret sarf eden bir sufiye benzeter. Mevlevilikteki semada kişi içinde bulunduğu diğer dervişlerin arasında değil Allah'ta yok olmaya yönelmektedir.³⁰

Zikir için Mevlevi kostümü olan tennureyi giyen dervişleri “ağaçlar” olarak tasvir eder. Şairin dervişler, sûfiler vb. kelimeler yerine ağaçlar kelimesini kullanması kanaatimizce bir tesadüf değildir. Şair bir Mevlevi dervişinin sema ederkenki görüntüsüyle ağaç görüntüsü arasında bir irtibat kurar. Semadaki bir dervişin görünüşünü Çelebi şöyle tarif eder: “Her iki kolunu başı istikametinde yukarıya doğru kaldırır. Bu sırada sağ el yukarı açılmış, sol el ise aşağı bakar vaziyettedir.”³¹ Dervişin kollarını bu şekilde açmasıyla ağacın dallarını açması arasındaki görüntü çağrışımından faydalandığı söylenebilir.

Şiirin bütününe bakıldığında insan-doğa-evren üçgeninin iç içe veya bir arada kullanıldığı görülür. Böylece doğayla/evrenle bütünleşmiş ve kendi benliğinden sıyrılarak hiçliğe ermiş bir sûfi tasviri ortaya çıkmaktadır. Öte yandan bir ağacın oksijen ve karbondioksit üreterek yaşamsal döngüyü devam ettirmesi gibi Mevlevilikte sûfinin sema esnasında bir elini göğe ve bir elini de yeryüzüne doğru çevirmesi, Hakk'tan aldığı halka verme düşüncesi ve sûfilerin devran zikri de bir tür manevi döngüyü işaret ettiği için şair bu kelimeyi tercih etmiştir.

Şiirde kullanılan zamana bakıldığında geniş zaman ekine yer verildiği görülür. Şairin bu tercihte bulunmasının sebebi, sema töreninde devinme hâlinde olan bir sûfinin zikir esnasındaki durumunu dilin imkânları aracılığıyla da anlatmaya çalışması şeklinde anlaşılabilir.

Şiirde yer alan ayetin bir bölümünün meal şeklinde değil de özgün hâliyle latinize edilerek yazılması da Çelebi'nin kendisine has bir üslup olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair bu kullanımla şiirdeki mistik havanın duyumsanmasının da gücünü artırır. Hilmi Yavuz da şairin bu tercihini ve niyetini “tamamen dinsel bir atmosfer yaratmaktır.” şeklinde yorumlar.³² Çelebi, “Benim Gözümle Şiir Davası: 3” başlıklı yazısında şiirlerinde kullanmış olduğu yabancı dildeki ifadeleri şiirine neden taşıdığını uzun uzun açıklar:

²⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 48-49.

³⁰ Hilmi Yavuz, *Yazın, Dil ve Sanat*, Boyut Yayınları, 3. bs., İstanbul 2005, s. 146.

³¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 452.

³² Hilmi Yavuz-Ercan Yılmaz-Aydın Afacan, *Yaz Sohbetleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 45.

“...Gene ritm itibarile nadiren kullandığım ve maalesef en ziyade dedikoduyu mu-cibolan bir noktaya temas edeceğim. Bunlar bilhassa *Mısr-ı kadim, Siddharta, Kilise, Sema'-ı Mevlâna* gibi bir atmosfer vücutte getirmeyi hedef tuttuğum şiirlerimde kul-landığım yabancı kelimeler ve formüllerdir ki mânâlarını anlamaya ihtiyaç yoktur. Çünkü bunların mânâları anlaşılırsa şekil ve âhenklerinin güzelliğine okuyucu dik-kat etmez. Bir çan sesi duyulduğu vakit, bir bülbül öterken dinlendiği zaman bun-ların hangi noktadan çalındığı düşünülebilir mi? Bir katedralin cephesinde umumî inşâ içinde mezcolmuş bir heykelcik dikkat nazarımızı çekmediği halde onu tek başına bir müzede seyrettiğimiz zaman bütün güzelliklerini nasıl görürsek bu da böyledir. Ben de bazı sada arabesklerini mânâlarını tecrid edip teşhir ediyorum.

Nerede kaldı ki bunlar bir atmosfer vücutte getirmelerine rağmen mânâsız da değildirlir.

Bunu anlamayanlar her hangi bir kitapta görecekları Lâtince, Yunanca veya Arapça bir sitasyonun mânâsını anlamayan kimselerdir. Yani anlamalarına da mu-hakkak lüzum yoktur. Buna rağmen, tekrar ediyorum ben bu formülleri yarı mü-nevverleri şaşırtmak için şiirlerime sokmuş değilim. Ancak bir hava vermek için kullandığım muhakkaktır.”³³

Şiirdeki ‘ben dönerim/ gökler döner’ ve ‘ben uçarım/ gökler uçar’ dizelerinde ise zikir esnasında ‘aşk niyâz ed’ en sûfinin, bir tür cezbe hâliyle Cenâb-ı Hakk’ın aşkıyla kendinden geçmesi³⁴ ve sûfinin kendi benliğinden sıyrılarak kainatta ve nihayet Allah’ta yok olması anlatılır. Sema etmeye başlayan sûfinin bu tecrübesine yönelik Beşir Ayvazoğlu şu değerlendirmede bulunur:

“...sema etmeye başlayan sûfi, musikinin ritmine uyarak döner, dönerken yerçe-kiminin, yani toprağın kendine çeken kuvvetinden kurtulur. Artış şekillerden büs-bütün kopmuş ve sevgiliyle yeniden bir olmanın zevkini yaşamaya başlamıştır. Bu anlamda sema vuslatın, bir oluşun sembolüdür. Hz. Mevlânâ, sema halinde sûfinin arştan da yüksek bir yerde, ayın on dördü gibi tam olduğunu, noksansız olduğunu söyler.”³⁵

Çelebi fenâfillah makamına ulaşmak için bir sûfinin nasıl bir terbiyeden geçmesi gerektiği konusuna da değinir. “İbrâhîm” şiirinde Hz. İbrahim’in kıssasına da telmihte bulunarak bu hususu kendisine has bir üslupla şiir diline taşır.

ibrâhîm
içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
yenilerini **koyan kim**

güneş buzdan evimi yıktı

³³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 250-251.

³⁴ Nurullah Ulutaş, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerinde Tasavvufî Tema”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 9, S. 15, 2008/2, s. 485.

³⁵ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği İslâm Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme*, Kapı Yayınları, 6. bs., İstanbul 2021, s. 250.

koca buzlar düştü
putların boynu kırıldı
ibrâhîm
güneşi evime **sokan kim**

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri
buhtunnasır put yaptı
ben **ki** zamansız bahçeleri kucakladım
güzeller bende kaldı
ibrâhîm
gönlümü put sanıp da **kıran kim**³⁶

Bilindiği gibi fenâfillah makamına erme gayreti gösteren kişinin bütün çabası kalbinde Allah sevgisinden başka hiçbir sevginin yer etmemesi için gayret göstermektir. Zira bu sevgi(li)ler kişinin asıl sevgi(li)ye gitmesinin yolunda birer engel teşkil etmektedir. Şair Hz. İbrahim'in kırılmış olduğu putlara³⁷ telmihte bulunur ve tasavvuf terminolojisinde insanın Allah'a vasıl olmasına engel olan her türlü bağ³⁸ olarak kabul gören putlarla Hz. İbrahim'in kıldığı putlar arasında bir irtibat kurar. Hz. İbrahim'in kıldığı putlar nasıl Allah'la kulun arasına çekilmiş bir perde ise ve kırılması, yok edilmesi gerekiyorsa, insanın kalbine Allah sevgisinden başka konulmuş bütün sevgiler de yok edilmeli ve kalpte yalnız Allah sevgisi kalmalıdır.

Hz. İbrahim'in tecrübesinden yola çıkan Çelebi, ondan bu konuda yardım talep eden, kalbinde (Allah'tan başka) yer vermiş olduğu sevgilileri (putları) yok etmek isteyen ve Hakk'a vasıl olmaya gayret eden bir derviş olarak şiirde karşımıza çıkmaktadır.

Çelebi'nin şiirde kullanmayı tercih ettiği "devir-, kırıl-, yık-, düş-," fiil kökenli sözcükleri okuyucunun zihninde putların kırılmasına yönelik bir hayali canlandırmaktadır. Üstelik şair, bu sözcükleri şiirin bütününe farklı mısralarda yayararak nefsin terbiye etmek ve Hakk'a ulaşmak gayesiyle seyri süluk eden, kalbinde Allah sevgisinden başka bütün sevgileri yok etmeye çalışan bir dervişin 'put' olarak gördüğü şeyleri yıkma yolculuğunu da âdeta okura hissettirmektedir.

Şiiri alıntılarken koyu bir şekilde belirttiğimiz **k** harfine yer verilen kelimelerin bu denli çok kullanılmasının nedeni, **k** sesinin çağrışımlarından yola çıkarak okurun zihninde kır- eyleminin ritmik olarak sürekli devam etmesini sağlamak olabilir.

³⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 16.

³⁷ Bu olay Kur'ân-ı Kerîm'de mealen şu şekilde geçmektedir: "(Onlar gidince) İbrâhîm putları paramparça etti, belki ona başvururlar diye büyük putu bıraktı. (Dönüp durumu gören) putperestler, "Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir" dediler.

Bazıları, "İbrâhîm denen bir gencin bunları diline doladığını işitmiştik" deyince, "O halde, onu hemen insanların önüne getirin, belki birileri şahitlik eder" dediler." <https://kur-an.diyaret.gov.tr/tefsir/Enbiy%C3%A2-suresi/2541/58-61-ayet-tefsiri> (06.06.2022).

³⁸ Seyhan Erözçelik, "Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması", s. 139.

“koyan kim, sokan kim, kıran kim” ifadelerinde koyu renkle belirttiğimiz “k, n, m” sesleriyle ise Çelebi’nin, şiirinde fazla kullandığını ifade ettiği³⁹ aliterasyon sanatına başvurduğu ve şiirdeki ahengi bu şekilde sağladığı görülür.

Şiirde İbrahim isminin “İbrâhîm” şeklinde yazılması da şaire has bir üslubun belirtisidir. Çelebi şiir dünyasında bu tür imalelerle yazmayı tercih ettiği kelimeleri hangi amaçla şiirine taşıdığını poetik görüşlerini belirttiği “Benim Gözümle Şiir Davası: 3” başlıklı yazısında şu şekilde ifade eder:

“Ritmeleri belirtmek için bazı kelimelerde imaleler yapmışımdır. Fakat buradaki imalelere bir kalıba uymak için değil şiirin âhenk mantığında zarurî görüldükleri için ihtiyaç hiss olunmuştur: Ferhâd, İbrâhîm, koyan kîm, Selim-i sâlîs, Sûz-ı dilârâ, Mâra, Bahtiyâr, kanı şerâb, İsus, canlar içindeki cân, Nigâr-ı Çîn ilh...

Bu şiir şiirlerdeki âhenk ekseriya şiirin ruhu ile erimiştir. Burada saf âhenk ter-
tipleri aradığımı zannediyorum.”⁴⁰

Çelebi’nin Hz. İbrahim’e telmihte bulunarak ele aldığı bu şiirde fenâfillah makamına vasil olmak için bir sûfnin talep ve gayretlerinin usta bir şiir diliyle ele alındığı görülür.

Çelebi Türk edebiyatında sıklıkla görülen beşeri aşk aracılığıyla ilahi aşka mülaki olma konusuna da değinir. “He” şiirinde Ferhat ile Şirin hikâyesinin anlatı dünyasından faydalanarak “beşeri aşktan ilahi aşka kavuşmayı şiirselleştirir.”⁴¹

vurma kazmayı
ferhâaad

he’nin iki gözü iki çeşme
âaahhh

dağın içinde ne var ki
güm güm öter
ya senin içinde ne var
ferhâd

ejderha bakışlı he’nin
iki gözü iki çeşme
ve ayaklar altında yamyassı

kasrında şirin de böyle ağlıyor
ferhâaad⁴²

Şair aşkına kavuşmak için dağı delmek zorunda olan Ferhat’a seslenerek bu halk hikâyesinin çağrışımından faydalanma yoluna gitmiştir. Ferhat ismini “Ferhâaad” şeklinde yazmasıyla okurun zihninde dağın tepesinde olan Ferhat’a seslenişini canlandırır.

³⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 253.

⁴⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 250.

⁴¹ Nurullah Ulutaş, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerinde Tasavvufî Tema”, s. 477.

⁴² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 14.

Çelebi şiir boyunca âdeta beşerî aşkına kavuşmak için çabalayan Ferhat'a, asıl aşkına kavuşması için yol gösterici bir kılavuz rolünü üstlenmektedir. Ferhat'ın asıl aradığı aşkın Şirin olmadığını belirtmek için "vurma kazmayı" ihtarında bulunur. "He'nin iki gözü iki çeşme" dizesinde ise iki gözü iki çeşme deyimini dizeleştiren şair, He'nin (Ferhat), asıl aşkı için değil, Şirin'e kavuşmak için gözyaşı döktüğünü ifade eder.⁴³ Şair imale sanatından da faydalanarak Ferhat'ın bu yaptığı karşısında asıl aşkı değil de beşeri aşkı arıyor oluşuna hüznülenerek uzun bir "âaahhh" çeker.

Çelebi, Ferhat'ın kazmayı dağa doğru her vuruşunda çıkardığı 'güm güm' sesiyle kalp için söylenen güm güm atmak deyimini arasında bir kelime oyunu yaparak bağlantı kurar. Ferhat'a, "dağın içinde ne var ki/ güm güm öter/ ya senin içinde ne var/ Ferhâd" diyen şair, Ferhat'a, kalbinin içinde hangi sevginin olduğuna ilişkin bir soru yöneltir. Böylelikle sevgili olarak kimi gördüğü konusunda yeniden düşünmesini salık verir.

Gerek Divan edebiyatında gerekse Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında âşîğın bakışına ilişkin birçok benzetme kullanılmıştır. Fakat şiire olağanüstülük havası da katmayı amaçladığını düşündüğümüz Çelebi kendisine has üslubun göstergelerinden biri olarak kabul edebileceğimiz, "ejderha bakışlı" ifadesiyle Ferhat'ın bakışını kendisine özgün bir şekilde tanımlar. Ferhat'ın aşkı uğruna canından vazgeçmesini ve ölümünü ise 've ayaklar altında yamyassı' dizesiyle ifade eder.

Şiirin son bölümünde ise Ferhat'ın ölümünün ardından Şirin'in çektiği acıya değinir. Şairin son kez "Ferhâad" diye seslenişi okurun zihninde Ferhat'ın ardından yakılan bir ağıtı canlandırır.

"Lâmelif" başlıklı şiirde de tasavvufî bir anlatı, fenâ makamına ulaşmış olan bir sûfnin hâli tasvir edilir. Şiirin başında 'o başına musallat olmasa idi BUDA olurdu/ başına musallat oldu budala oldu' ifadelerine yer verdikten sonra "kelâm-ı kibar" diye de ekleyen Çelebi'nin şiiri şöyle:

başı sana benzeyen lâmelifin
havada kolları
el'amââân

çekdi çıkardı çengeli
sağ kolunun
ve takıldı kaldı köklere

kalb yok göğsümün içinde
kök var
ne kökü
meyan kökü

lâmelifin kolları
senin kolların
lâmelifin göbeği
senin göbeğin
lâmelifin kolları

⁴³ Nurullah Ulutaş, "Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Tasavvufî Tema", s. 478.

dolandı boynuma⁴⁴

Çelebi, Hakk'ta yok olan sūfînin bu hâlini tasvir ederken, Arapça harflerden biri olan lâmelifin görüntüsünden de yararlanır. Kendisiyle yapılan bir röportajda bu konu hakkında şunları söyler: "Elifbâda lâmelif var; içi boş küçük yuvarlağın iki yanından Tanrı'ya doğru iki kol açılarak çizgi hâline yükselir. İşte Lâmelif bana beni tanıtan bir gücün, bir remzin (simgenin) ta kendisidir."⁴⁵ Şiirde Hakk'a niyazda bulunan ve ondan medet uman sūfî (Lâmelif) şairin kendisidir.⁴⁶

Şair, lâmelif harfinin bu görüntüsüyle sema eden bir Mevlevî dervişin görüntüsünü akıllara getirir. Şair bir semazenin zikir esnasındaki görüntüsü ve Hakk'tan neyi niyaz ettiğiyle ilgili şu cümleleri aktarır:

"Her iki kolunu başı istikametinde yukarıya doğru kaldırır. Bu sırada sağ el yukarı açılmış, sol el ise aşağı bakar vaziyettedir. Bunun mânâsı sağ elle "feyz-i akdes"i yukarıdan alıp soliyle aşağıya, yani varlıklara dağıtmaya işaret etmektedir. Diğer bir tefsire göre de sağ eli Hakk'ın af ve merhametine açarak, soliyle de ondan başkasından meyas olduğuna delil olarak aşağıya doğru kapatmaktır."⁴⁷

Şiirde imâle ile kullandığı "el'amââân" ifadesi Hakk'tan medet uman, O'na niyazda bulunan bir sūfînin yakarışını hissettirmek için şaire özgün bir üslupla bu şekilde yazılmıştır.

"Çekdi çıkardı çengeli/ sağ kolunun/ ve takıldı kaldı köklere" dizeleriyle de yine sūfînin zikir esnasındaki görüntüsünü hatırlatır. Sema esnasında elini göğe doğru kaldıran sūfînin, cezbe hâliyle geldiği yere, "köklere" dönüşü⁴⁸ betimlenir. Bu aşkın hâle kapılan sūfînin kendisinde hiçbir benliğin kalmadığını ise "kalb yok göğsümün içinde/ kök var/ ne kökü/ meyan kökü" dizeleriyle ifade eder. Şiirin son bölümünde ise şairin, kendisini bir semazenle âdeta özdeşleştirdiğini görürüz.

Sonuç

Sonuç olarak yazarların ve şairlerin başta kullandıkları dil olmak üzere yazma eyleminin bütününe sirayet eden ve pek çok şekilde karşımıza çıkan üslupları, onların kaleme aldığı eserlere manevi dünyasını yansıtmasıyla, kelimelerin çağrışım gücünden yararlanmayla, kullanmayı tercih ettikleri kavramlarla, ele aldıkları konularla da metinde kendisini göstermektedir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında saf şiir anlayışıyla şiirler kaleme alan Asaf Hâlet Çelebi kendisinden ve İslam mistiklerinin manevi tecrübelerinden yola çıkarak birçok şiir kaleme almıştır. Bu şiirlerde; şairin telmihte bulunduğu mistiklerin hayat hikâyelerinden birtakım kesitler, tasavvuftaki fenâfillah makamını şiir diliyle ifade etme, tasavvuf terminolojisi, Mevlevîlik, kelimelere edebî sanatlardan da faydalanarak yeni biçimler verme ve kelimelerin çağrışım gücünü bu yolla artırma gibi özgün bir takım kullanımlar görülür. Şairin poetika yazılarında da ifade ettiği şiirlerinde

⁴⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 98-99.

⁴⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 684.

⁴⁶ Bilgin Bakınç, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinin Kaynakları*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s. 40.

⁴⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 452.

⁴⁸ Burada "kökler" ifadesiyle Bakara Sûresi'nin 156. âyetine bir telmihte bulunulduğu görülür; "Onlar başlarına bir musibet geldiğinde, 'Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz' derler." Diyanet, "Kur'an-ı Kerim", 2021, <https://kuran.diyaret.gov.tr>, (27.06.2022).

yer alan mistisizm temayülü İslam tasavvufuna yönelik çocukluk yıllarından itibaren edinmiş olduğu araştırma, tecrübe ve gözlemler Çelebi'nin şiirlerinde gerek kendisinden önceki şairlerden ve gerekse çağdaşlarından bağımsız, özgün bir üslupla karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akıncı, MA. (2019). "Türk şiirinde ilk mistik-Asaf Hâlet Çelebi", *Mavi Atlas*, 7(1), s. 299-308.
- Aktaş, Ş. (2007). *Edebiyatta üslup ve problemleri*, Akçağ Yayınları, 5. bs., Ankara.
- Ayvazoğlu, B. (2014). *He'nin iki gözü iki çeşme bir Asaf Hâlet Çelebi biyografisi*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, B. (2021). *Aşk estetiği İslâm sanatlarının estetiği üzerine bir deneme*, Kapı Yayınları, 6. bs., İstanbul.
- Bakıncı, B. (2014). *Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinin kaynakları*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Calvino, İ. (2021). *Amerika dersleri - gelecek binyıl için altı öneri*, çev. Kemal Atakay, Yapı Kredi Yayınları, 5. bs., İstanbul.
- Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*, Otto Yayınları, 6. bs., Ankara.
- Çelebi, AH. (2018). *Bütün şiirleri*, Everest Yayınları, 3. bs., İstanbul.
- Çelebi, AH. (2018). *Bütün yazıları*, haz. Hakan Sazyek, Everest Yayınları, İstanbul.
- Çetin, N. (2019). *Şiir çözümleme yöntemi*, Akçağ Yayınları, 15. bs., Ankara.
- Çetin, N. (2021). *Roman çözümleme yöntemi*, Akçağ Yayınları, 17. bs., Ankara.
- Çıkla, S. (2015). *Türk Edebiyatında Manzum Poetikalar 1860-1960*, Akçağ Yayınları, 2. bs., Ankara.
- Çıkla, S. (2019). *Kurmacanın peşinde - hikâye ve roman yazıları*, Çolpan Kitap, Ankara.
- Çoban, A. (2014). *Edebiyatta üslup üzerine (sözün tadını dilde duymak)*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Divlekçi, C. (2007). "Tarihsel Süreç İçerisinde Üslûba İlişkin Tanım Çabaları ve Bir Tanım Denemesi (I)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLVIII, S. II, s. 117-133.
- Durmuş, G. (2015). "Asaf Hâlet Çelebi ve Necip Fazıl Kısakürek'in Mansûr başlıklı şiirleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, S. 17, s. 343-354.
- Erözçelik, S. (2018). "Son vezir Asaf'ın şiir dünyasında Nedircik yavruları, bir ipuçlandırma çalışması", *Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Şiirleri*, haz. Selahattin Özpabalıyıklar, 3. bs., İstanbul.
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Enbiy%C3%A2-suresi/2541/58-61-ayet-tefsiri> (06.06.2022).
- <https://kuran.diyaret.gov.tr>; (30.05.2022) ve <https://kuran.diyaret.gov.tr>, (27.06.2022).
- Huyugüzel, ÖF. (2018). *Eleştiri terimleri sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, M. (2012). "Edebî metinlerde dil ve üslup incelemeleri ve Edip Cansever'in dil ve üslubunda psikolojik unsurlar", *VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara, s. 1611-1629.
- Miyasoğlu, M. (1993). *Asaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Önal, M. (2008). "Edebî dil ve üslup", *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 36, s. 23-47.
- Özdenören, R. (2018). *Edebiyat ve hayat*, İz Yayıncılık, 3. bs., İstanbul.
- Öztürk, YN. (2021). *Enel hak isyanı: Hallâc-ı Mansûr (Darağacında Miraç)*, C. II, Yeni Boyut Yayınları, 8. bs., İstanbul.
- Ulutaş, N. (2008). "Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde tasavvufî tema", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 9, S. 15, s. 473-495.
- Yavuz, H. (2005). *Yazın, dil ve sanat*, Boyut Yayınları, 3. bs., İstanbul.
- Yavuz, H., Yılmaz, E. ve Afacan, A. (2016). *Yaz sohbetleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.